

סקר רווחיות רפת החלב

סקר רווחיות 2007 נערך כדי לחשב את עלות ייצור החלב של הרפת הישראלית והוא הבסיס לקביעת מחיר המטרה לשנתיים הקרובות 2009-2010. מחצאיו מצביעים על המשך צמצום מספר הרפתות, ירידה ברווחיות, עלייה ניכרת המשקל ההון שמושקע ברפת ותשומת לב חיונית למצבה של הרפת המשפחתית הקטנה

כללי

סקר ההוצאות והרווחיות של שנת 2007, שפורסם לאחרונה, מתווסף לסדרת הסקרים ברפת החלב הישראלית, הנערכים בשגרה של

אחת לשנתיים.

תוצאות הסקר מנותחות בעיקר לשתי מטרות: א. חשבון ההוצאות מהווה בסיס תחשיבי חדש לקביעת מחיר המטרה החל מינואר 2009.

ב. הסקר מספק תמונת הוצאות ורווחיות יחסית של הרפתות על פי המגזרים, הגודל ואזורי הארץ השונים.

שנת 2007 מייצגת כבר חידוש חלק גדול של ההון המשרת את הרפת, בעקבות מהלכי הרפורמה. ואכן, הוצאות ההון של הרפת גדלו בעשרות אחוזים בשנת 2007, לעומת אלו של שנת 2005, ובוודאי שלעומת השנים הקודמות

בשנת 2007 חלה שיחיקה משמעותית ברווחיות הרפת (כתוצאה מהתאמה בפיגור של מחירי החלב לעומת עליית מחירי המזון), ובמובן זה, תוצאות הרווחיות שנתקבלו בסקר אינן מפתיעות.

בסעיפי המשנה הבאים, נסקור את ממצאי הסקר והשלכות ביחס למחיר המטרה בשנתיים הקרובות.

נתונים וממצאים עיקריים

ממצאי הסקר מושווים הן לשנת הסקר הקודמת - 2005, והן לסדרת הסקרים

הקודמים - ובעיקר מאז שנת 1999 שבה החלה למעשה הרפורמה בענף החלב.

(1) מספר הרפתות בענף קטן בשנתיים שמאז 2005 ב-70 - מהם יציאה של 42 רפתות משפחתיות, וירידה של 28 רפתות ממצבת הרפתות של המשק השיתופי, בגין מימוש שותפויות בין-קיבוציות.

(2) מאז שנת 1999, ירדת מספר הרפתות המשפחתיות הוא משמעותי ביותר ועומד על 317, מרביתן ע"י מכירת המכסה והפסקת ייצור חלב.

(3) **גודל יחידת הייצור:**

(1) הרפת המשפחתית:

יציאת קרוב ל-30% מהרפתות המשפחתיות מהענף, הביאה להגדלת יחידת הייצור המשפחתית הממוצעת, מ-423 אלפי ליטר לרפת בשנה בשנת 1999, עד ל-593 אלפי ליטר בשנה בשנת 2007.

בתוך כך, בשנת 2007, 34% מהרפתות המושבות, הן עדיין בעלות עדרים של עד 45 פרות. עיקר תנועת הגדלת העדרים התרחשה מרפתות בגודל של 45 עד 60 פרות, לסדרי הגודל של 60 עד 80 פרות לרפת.

(2) הרפת השיתופית:

יחידת הייצור השיתופית הממוצעת גדלה מאד, כאשר מרבית הגידול נזקף להקמת השותפויות במגזר זה. ייצור החלב לרפת שיתופית ממוצעת עלה מכ-3 מיליון ליטר חלב בשנה עד ל-4.3 מיליון ליטרים בשנה.

קיום השותפויות במגזר השיתופי מגדיל את השונויות בין הרפתות במגזר זה, והחל מהסקר הבא הרפתות השיתופיות, הגדולות במיוחד, ינותחו בנפרד.

כ-43 אחוז מהרפתות מייצרות

בממוצע מעט פחות מ-3 מיליון ליטר בשנה, עוד 24% מייצרות 3.7 מיליון ליטר בשנה, והיתרה של כשליש מהרפתות מייצרות בממוצע 6.5 מיליון ליטר בשנה.

(4) **תנובת החלב:**

(1) התפתחות תנובת החלב בין השנים 1999 ו-2007, מצביעה על כונוי התפתחות דומים של הרפתות המשפחתיות והשיתופיות. תנובת החלב השנתית הממוצעת שהציגו שני הסקטורים נמוכה בשנת 2003 לעומת זו של שנת הבסיס 1999, וממנה - בשתי שנות הסקר הבאות חלה עלייה - גבוהה יותר (אחוזית) ברפת המשפחתית.

(2) יחד עם זאת, פער התנובות בין שני הסקטורים עומד במהלך התקופה על 17% עד כ-20% - ללא שניתן לראות בו מגמה של שינוי מהותי.

(5) **נצילות מזון:**

מדדי המזון הפיסיים, מצביעים על נצילות מזון טובה יותר של הרפת המשפחתית בין השנים 2005 ו-2007, לעומת הרעה שלה ביחס למשק השיתופי. הממוצע של שני טיפוסים הרפתות נותן תוצאה של נצילות מזון לליטר דומה בשנת 2007 לזו של שנת 2005, וטובה בכ-5% לעומת שנת 1999.

(6) **תשומת העבודה:**

(1) הצפי בתהליך של הגדלת העדר הוא לניצול טוב יותר של משאבי העבודה. תוצאות הסקר מצביעות על תהליכים שונים ברפת המשפחתית והשיתופית. (2) הרפת השיתופית מצביעה על התייעלות גדולה בתחום זה, כאשר סך ימי העבודה המושקעים לפרה ירדו מאז תחילת הרפורמה (1999) בכ-1.5 ימי עבודה. בנוסף, חל גידול משמעותי בחלקה היחסי של העבודה השכירה -

הסקרים הקודמים, מוצג ברמה הארצית וברמה הסקטוריאלית. פערי ההוצאה המחושבת לליטר חלב משוק, מצביעים על פער גדול והולך של כל סקטור מהמוצק הארצי. הגדלת הפער במהלך השנים, מגלמת חיסרון הולך וגדל של הרפת המשפחתית - נושא שעל מנהלי הענף לתת את הדעת עליו.

בשנת 2007 חלה שחיקה משמעותית ברווחיות הרפת הישראלית, עקב עלייה חסרת תקדים של מחירי המזון, לעומת עדכון בחסר של מחירי המטרה

(3) הוצאות ההון המהוות חלק ממחיר החלב המחושב, היו עד לפני מספר שנים, מקור מזומנים למחייית הרפתן - במרבית הרפתות, והתוצאה הייתה שחיקה ניכרת של ההון בענף - שתוקנה בתנופת ההשקעה הגדולה של השנים האחרונות. המשמעות המעשית במרבית הרפתות, היא נטל מימון ממשי של ההון, המתבטא בתשלומים שוטפים למערכת הבנקאית בגין השקעות אלו.

השלכות על מחיר המטרה

חשבון ההוצאות המתקבל מנתוני סקר 2007, הופכים להיות הבסיס התחשיבי החדש בקביעת מחיר המטרה - החל מינואר 2009. יש להעיר שוב, בהקשר זה, את השונויות הרבה המתקבלת בהוצאות הייצור בחתך המגזרי ובחתכים נוספים. על פי שהוצג בסעיף הקודם, משמעות קביעת הממצא הממוצע לטיפוסי הרפתות השונות, קובעת למעשה את רווחיותן היחסית - הפסד מראש לאלו שמייצרות בעלות גבוהה מהממוצע, וההיפך לרפתות המציגות רמת הוצאות נמוכה מהממוצע. את הפערים הללו ראוי להציג גם כן במדרג ההוצאות על פי מידת הנזילות שלהן, כאשר המשמעות הסופית תהיה משיכת שכר רפתן ברמות השונות מהשכר הנזקף (השכר הנזקף בתחשיב לרפתן עצמו מקביל להוצאות השכר הממוצע במשק). שוב, בהנחה

הופחת) של שני הסקטורים בשנת 1999, הוא עומד על 57%-58% בשנת 2007.

רווחיות 2007

כאמור, בשנת 2007 חלה שחיקה משמעותית ברווחיות הרפת הישראלית, עקב עלייה חסרת תקדים של מחירי המזון, לעומת עדכון בחסר של מחירי המטרה. חלק מהרווחיות הטובה יותר של שנת 2008 נעוצה בפיצוי מאוחר שניתן לרפתנים בגין מחיר מטרה נמוך מדי במהלך 2007. שנת ההשוואה, שהיא שנת הסקר הקודמת - 2005, הייתה שנה של תנאי סחר טובים בענף - שכן בשנה היא הרפת חוותה מחירי תשומות שנהיו במגמת ירידה. שלוש הערות נוספות ביחס לחשבון הרווחיות שיפורט להלן:

(1) הפרסום הפורמלי של הסקר מציג את חשבון הרווחיות ללא תוצאות ביניים, אלא רק במימד אחד - רווח או הפסד, לכל טיפוסי הרפתות. הגדרת הרווח או ההפסד היא לאחר חישוב כל הוצאות הייצור - כולל זקיפות ההון והתמורה לעבודה העצמית המהווה למעשה את שכר הרפתן. בפועל, ובכדי להבין את התנהגות הרפתות, נכון יותר להציג את חשבון הרווחיות המדורג - החל מההוצאות המזומניות ועד היתרות המגלמות את יכולת ההשתכרות העצמית של הרפתן.

(2) חשבון ההוצאות של שנת 2007, כמו גם

בחלקו בשל הפרטת הרפתות ורישום חברי הקיבוץ העובדים בה כשכירים. (3) הרפת המשפחתית מציגה אף עלייה בימי העבודה המושקעים לפרה, יחד עם עלייה גדולה בחלקה היחסי של העבודה השכירה. גידול זה חל בעיקר בשנת 2003, שבה ניתנו היתרי העסקה של עובד זר לכל רפת משפחתית, ללא קשר לגודלה. תופעה מעניינת חלה בשנת 2007, שבה אירע קיטון בעבודה השכירה על חשבון הגדלת העבודה העצמית. ייתכן כי תופעה זו קשורה לשחיקת הרווחיות ומצוקת המזומנים של חלק זה של ייצור החלב בשנת 2007.

(7) תשומת ההון

שנת 2007 מייצגת כבר חידוש חלק גדול של ההון המשרת את הרפת, בעקבות מהלכי הרפורמה. ואכן, הוצאות ההון של הרפת גדלו בעשרות אחוזים בשנת 2007, לעומת אלו של שנת 2005, ובוודאי שלעומת השנים הקודמות. אחוזי ההון הפעיל, המתקבלים בכל שנת סקר, מייצגים את מידת חידוש ההון. אחוזים אלו היו במגמת ירידה שנים רבות, וסימלו את "אכילת ההון" שאפיינה את הרפת הישראלית עד חידוש ההון המשמעותי, בעקבות הרפורמה בענף. ואכן, מרמה של כ-35% הון פעיל (הון שטרם

מדד הוצאות ייצור - ממוצע מול סקטורים בשנים 1999 עד 2007

ביחס לממוצע הארצי של כלל הרפתות. חשבון ההוצאות של ינואר 2009 הוא כמובן בגדר אומדן - בשל הצורך לקביעת המחיר מראש, אולם לוקח בחשבון את ירידות מחירי המזון של החודשים האחרונים - עד הערכה לגבי חודש דצמבר 2008.

פערי ההוצאה המחושבת לליטר חלב משווק, מצביעים על פער גדול והולך של כל סקטור מהממוצע הארצי. הגדלת הפער במהלך השנים, מגלמת חיסרון הולך וגדל של הרפת המשפחתית - נושא שעל מנהלי הענק לתת את הדעת עליו

מחיר זה שונה ממחירי 2008 במובנים הבאים: (1) בסיס נורמת הרכיבים הוא תכולת הרכיבים בפועל של שנת 2007. אלו גבוהים מהנורמה הנהוגה כעת (על בסיס 2005), בערך כספי של כ-2.5 אגורות לליטר. (2) דמי השירות של מועצת החלב מועלים החל מינואר 2009 ל-4.74 אגורות לליטר - במקום 3.63 אגורות עד כה - זאת בשל הצורך להתמודד עם עודפי החלב הנצברים ונערמים במחסנים.

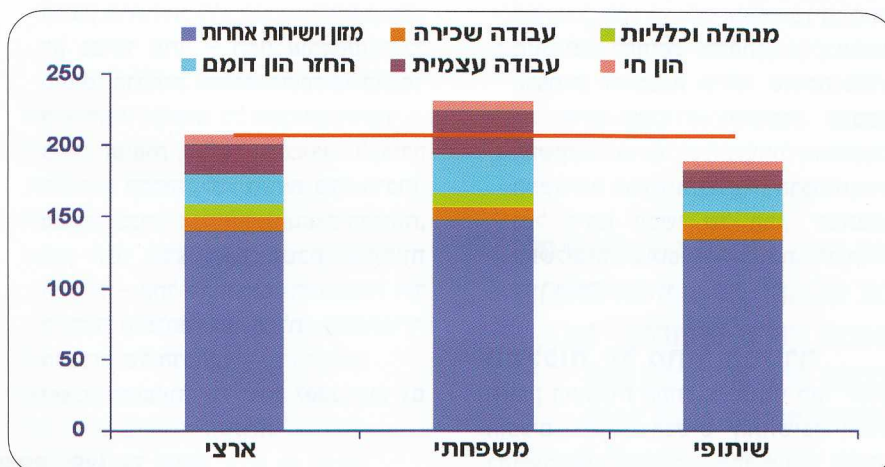
להלן חישוב המחיר (אג' לליטר):

אומדן הוצאות ייצור	
על פי סקר 2007	210.81
ניכוי פריז - 0.5%	-1.05
מרכיב זמני מרבעון 10-12/08	-4.14
סה"כ המחיר בשער המשק	205.62
מחיר רבעון 10-12/08	511.51
סה"כ ירידת המחיר בשער המשק	-5.90
דמי שירות מועצת החלב	4.74
סה"כ מחיר המטרה בשער המחלבה	210.35
מחיר ברבעון 10-12/08	215.14
סה"כ ירידת המחיר בשער המחלבה	-4.79

ריכוז חשבון הרווחיות לשנת 2007 - לממוצע ארצי וסקטורים - אג' לליטר

ממוצע ארצי	רפת משפחתית	רפת שיתופית	
180.3	179.6	180.9	הכנסות מחלב
19.1	18.2	19.7	הכנסות אחרות
199.4	197.8	200.6	סה"כ הכנסות
113.2	120.2	108.3	הוצאה למזון
26.3	27.6	25.4	הוצאות ישירות אחרות
139.5	147.8	133.7	סה"כ ביניים
59.9	50.0	66.9	יתרה גולמית
10.3	8.6	11.5	תשלומי עבודה שכירה
49.6	41.4	55.4	יתרה לעבודה עצמית וקבועות
8.8	9.7	8.2	מנהלה וכלליות
21.0	27.1	16.6	החזר הון דומם
29.8	36.8	24.8	סה"כ ביניים
19.8	4.6	30.6	יתרה לעבודה עצמית והון חי
20.8	30.8	13.7	עבודה עצמית זקופה
6.6	7.2	6.2	ריבית להון חי
-7.6	-33.4	10.7	רווח/הפסד

הוצאות ייצור חלב בקר בשנת 2007 - אג' לליטר - ממוצע ארצי וסקטורים (הקו האדום - מחיר מטרה על פי הממוצע)

ומצב העלויות המקביל של ממוצע הרפתות המשפחתיות והשיתופיות.

מחיר המטרה לרבעון ינואר-מרץ 2009: כאמור, מחיר המטרה החל מינואר 2009 נקבע על בסיס הוצאות הייצור שנמצאו בסקר 2007

כי מרבית הוצאות ההון הזקופות במחיר המטרה הן, לעת הזו, הוצאות המשקפות תשלומי מימון השקעה לבנקים, הן מוצגות לפני שכר הרפתן. בתרשים להלן, מוצג מצב בו העלות הארצית הממוצעת מייצגת את מחיר המטרה העתידי,